

*Гмір Анастасія Вікторівна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
Бушуєва Тетяна Володимирівна*

«Динаміка тривожності в старшому шкільному віці»

Новим для психології вектором досліджень є вивчення динаміки тривожності протягом раннього юнацького віку (9-11 класи) та чинників, що визначають цю динаміку. За «Шкалою соціально-ситуційного страху, тривоги» О. Кондаша, можна виявити рівень тривожності старшокласників, локалізований у трьох основних площинах: учбова діяльність (шкільна тривожність), взаємини з ровесниками та значущими дорослими (міжособистісна тривожність) та уявлення про самого себе (самооціночна тривожність). А.В. Мікляєва, П.В. Румянцева зазначають збільшення кількості тривожних учнів в 11 класі, порівняно з 9 класом. При цьому в 9 класі переважає міжособистісна тривожність, пов'язана, в першу чергу, із відносинами з однолітками, а в 11 класі починає домінувати самооціночна тривожність, обумовлена необхідністю особистісного самовизначення та вибору подальшого життєвого шляху. Специфічними проявами шкільної тривожності старшокласників визначаються: уникнення питань, пов'язаних з власним майбутнім, або прояви показної байдужості; надмірна старанність при підготовці до іспитів, або, навпаки, відмова від підготовки [2].

О.М. Шевчик, О.М. Немеш, фіксуючи високий рівень загальної тривожності старшокласників та високі показники шкільної, міжособистісної, самооціночної тривожності, пов'язують це з тим, що в учнів старших класів виникає багато внутрішніх конфліктів і протиріч, і сама ситуація розвитку старшокласників має в собі протиріччя – вони вже відчувають себе дорослими, в той час як самі дорослі ще сприймають їх як дітей. Всі ці протиріччя за несприятливих умов (базальна тривожність, конфлікт в класному колективі, непорозуміння з дорослими) роблять старшокласників більш вразливими, що призводить до підвищеної тривожності [5]. За результатами дослідження Е.Е. Малкової ролі особливостей соціальних контактів старшокласників (з однолітками, вчителями, батьками) в розвитку тривожних станів, найбільш значущими є відносини з батьками. Виявлена нею різниця показників «тривога у стосунках з батьками» між учнями 11-12 років та 15-17 років свідчить про специфічну динаміку значущості дорослих на цих вікових етапах: від нівелювання авторитету до модифікованого варіанту прийняття. Тож гармонійність стосунків з батьками визначається свого роду маркером емоційної нестабільності учнів [1].

Стрижиус О.І. виділяє специфічний вид тривожності – тривожність випускника, яка включає два компоненти: тривогу перед екзаменами та тривогу перед майбутнім. «Тривожність випускника» старшокласників пов'язана із загальною тривожністю людини, тривога перед екзаменами - з шкільною та екзаменаційною тривожністю, а тривога перед майбутнім - з мотиваційною сферою. Зміни структури тривожності на протязі 9-11 класів визначаються в наступному: для дев'ятикласників найбільш значуща шкільна тривожність, на другому місці - міжособистісна тривожність, на третьому - тривожність випускника. Структуру тривожності десятикласників складають: шкільна тривожність; тривожність випускника; тривожність, пов'язана із спрямованістю особистості, а у одинадцятикласників - тривожність випускника; шкільна тривожність; тривожність, пов'язана із спрямованістю особистості. У дев'ятикласників чинники шкільної тривожності пов'язуються із соціальними контактами, навчальною мотивацією, тоді як у випускників – із невизначеністю життєвих перспектив, зміною учбової мотивації (головними стають мотиви, пов'язані з життєвими планами, світоглядом, самовизначенням) [4].

Інтелектуальні та емоційні навантаження, боязнь майбутнього, необхідність приймати важливі рішення, пов'язані з навчанням та подальшим життям, зумовлюють стан хронічного стресу, що призводить до зростання тривожності на кінець шкільного навчання [3].

Дослідження виявляють статеві відмінності тривожності старшокласників: показники тривожності у дівчат вище, ніж у юнаків, що характеризує їх як більш реактивних та вразливих [1,2,4].

Таким чином, тривожність старшокласників - динамічне явище, формально-змістові характеристики якого віково-специфічні; має складну структуру, що змінюється в процесі навчання, та детерміноване віково-специфічними психологічними чинниками.

Список використаної літератури:

1. Малкова Е.Е. Возрастная динамика проявлений тревожности у школьников. *Вопросы психологии*. 2009. №4. С.24-32.
2. Микляева А.В., Румянцева П.В. Школьная тревожность: диагностика, коррекция, развитие. СПб.: Речь, 2007. СПб.: Речь, 2004. 248 с.
3. Прощенко И.В., Максимова Н.Е., Ромашевская А.О., Мурашова Л.А. Исследование взаимосвязи тревоги и агрессивного поведения школьников старших клас сов. *Социальная и клиническая психиатрия*. 2020, т. 30 № 1. С.73-76.
4. Стрижиус Е.И. Динамика тревожности в старшем школьном возрасте. Дисс... канд. психол. наук. М. 2013. 173 с.
5. Шевчик О.М., Немеш О.М. Психологічні особливості тривожності у старшокласників. *Психологія: реальність і перспективи*. 2014. Вип.3. С.163-166. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2014_3_52 (дата звернення: 10.03.2021).